

FIG. 55. — PACK-WAGONS AND CARTS.

BOOK IV.

CAMPAIGN AGAINST THE GERMANS. — FIRST INVASION OF BRITAIN. B.C. 55.

German Tribes, Pressed by the Suevi, Cross the Rhine.

EĀ quae secūta est hieme, quī fuit annus Cn. Pompēiō,
M. Crassō cōsulibus, Usipetēs Germāni et item Tenc-
terī māgnā [cum] multitudine hominum flūmen Rhēnum
trānsiērunt, nōn longē ā mari quō Rhēnus influit. Causa
5 trānseundi fuit quod ab Suēvis complūris annōs exagitāti
bellō premēbantur et agrī culturā prohibēbantur.

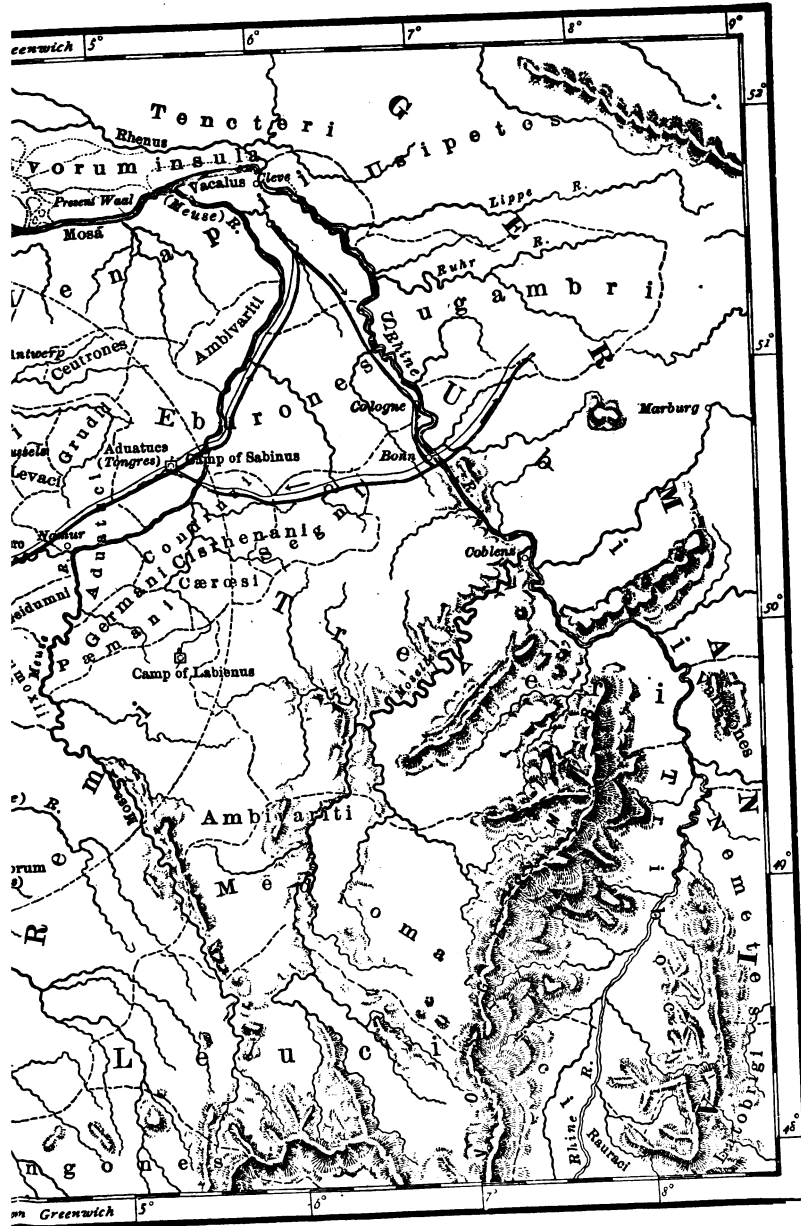
Customs of the Suevi.

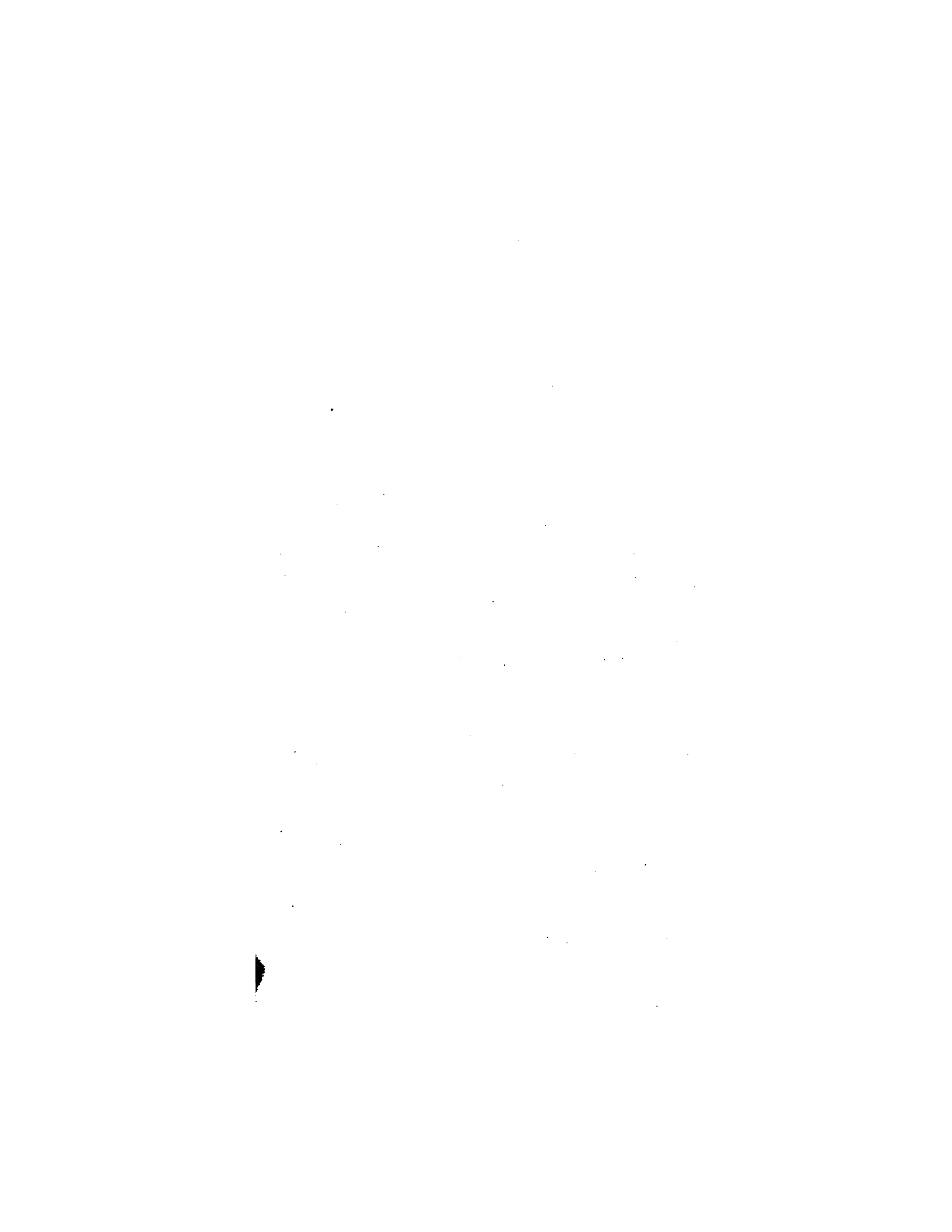
Suēvōrum gēns est longē maxima et bellicōsissima Ger-
mānōrum omnium. Hī centum pāgōs habēre dicuntur, ex
quibus quotannis singula milia armātōrum bellandī causā
10 ex finibus ēdūcunt. Reliquī, quī domī mānsērunt, sē atque
illōs alunt.¹ Hī rūsus in vicem annō post in armīs sunt,
illī domī remanent. Sic neque agrī culturā nec ratiō atque
ūsus bellī intermittitur. Sed privāti ac sēparāti agrī apud
eōs nihil est, neque longius annō remanēre ūnō in locō co-
15 lendī causā licet. Neque multum frūmentō, sed maximam
partem lacte atque pecore vivunt, multumque sunt in vēnā-
tiōnibus ; quae rēs et cibī genere et cotidiānā exercitātiōne

Cf. ¹ alere, p. 16, l. 5.

et libertate vitae, quod a pueris nullo officio¹ aut disciplina aduēfacti nihil omnino contra voluntatem faciunt, et viris alit et immāni corporum magnitudine hominēs efficit. Atque in eam se cōsuētudinē addūxerunt ut locis frigidissimis neque vestitūs praeter pellis habērent quicquam, quarum 5 propter exiguitatem magna est corporis pars aperta, et lavarentur in fluminibus.

Their Intercourse with Other Tribes.

2. Mercatōribus est aditus magis eō ut quae bellō cēperint quibus vēdant² habeant, quam quō ūllam rem ad se importāri dēsiderent. Quin etiam iumentis, quibus maximē Galli 10 dēlectantur quaeque impensō parant pretiō, [Germāni] importātis nōn ūtuntur; sed quae sunt apud eos nata, parva atque dēformia, haec cotidiānā exercitātiōne summi ut sint labōris efficiunt.

Their Cavalry Tactics.

Equestribus proeliis saepe ex equis dēsiliunt ac pedibus 15 proeliantur, equōsque eōdem remanēre vestigiō aduēfēcērunt, ad quōs se celeriter, cum ūsus est, recipiunt; neque eōrum mōribus turpius³ quicquam aut inertius habētur quam ephippiis ūti. Itaque ad quemvis numerum ephippiātōrum equitum quamvis pauci adire audent. Vinum omnino ad se 20 importāri nōn sinunt, quod eā rē ad labōrem ferendum remollēscere hominēs atque effemināri arbitrantur.

The Ubiī, Tributaries of the Suevi.

3. Publicē maximam putant esse laudem quam lātissimē a suis finibus vacāre agrōs: hāc rē significāri māgnū numerum civitātum suam vim sustinēre nōn posse. Itaque 25 ūnā ex parte a Suēvis circiter milia passuum sexcenta agrī vacāre dicuntur. Ad alteram partem succēdunt Ubiī, quōrum fuit civitās ampla atque flōrēns, ut est captus Germānō-

Cf. ¹ officio, p. 81, l. 25.—² vēdidit, 86, 11.—³ turpissimum, 30, 11.

rum ; ei paulō, quamquam sunt eiusdem generis, sunt ceteris hūmāniōrēs, proptereā quod Rhēnum attingunt, multumque ad eōs mercātōrēs ventitant, et ipsi propter propinquitātem [quod] Gallicis sunt mōribus adsuēfacti. Hōs cum Suēvi
 5 multis saepe bellis experti propter amplitūdinem gravitātemque civitātis finibus expellere nōn potuissent, tamen vectigālis sibi fēcērunt ac multō humiliōrēs infirmiōrēsque¹ redēgērunt.

The Usipetes and Tencteri, Expelled from Germany, Overcome the Menapii.

4. In eādē causā fuērunt Usipetēs et Tencteri, quōs
 10 suprā diximus, quī cōplūrīs annōs Suēvōrum vim sustinuerunt ; ad extrēmum tamen agris expulsī et multis locis Germāniae triennium vagāti² ad Rhēnum pervēnērunt ; quās regiōnēs Menapii incolēbant. Hi ad utramque ripam flūmi-

FIG. 57. — COINS OF CÆSAR.

nis agrōs aedificia vicōsque habēbant ; sed tantae multitudinis aditū perterriti ex eis aedificiis quae trāns flūmen habuerant dēmigrāverant, et cis Rhēnum dispositis praesidiis Germānōs trānsire prohibēbant. Illi omnia experti, cum neque vi contendere propter inopiam nāvium neque clam trānsire propter custōdiās Menapiōrum possent, reverti
 20 sē in suās sēdis regiōnēsque simulāvērunt³ et tridui viam prōgressi rūsus revertērunt, atque omni hōc itinere ūnā nocte equitātū cōfectō insciōs inopinantisque⁴ Menapiōs oppressērunt ; quī dē Germānōrum discessū per explorātōrēs

Cf. ¹ infirmiōrēs, p. 91, l. 4. — ² vagārī, 90, 19. — ³ simulātā, 40, 14. — ⁴ inopinantis, 10, 10.

certiōrēs factī sine metū trāns Rhēnum in suōs vicōs remigrāverant. His interfectis nāvibusque eōrum occupātis, priusquam ea pars Menapiōrum quae citrā Rhēnum erat certior fieret, flūmen trānsiērunt atque omnibus eōrum aedificiis occupātis reliquam partem hiemis sē eōrum cōpiis aluērunt. 5

Caesar Distrusts the Gauls on Account of their Fickle Character. He Fears their Alliance with Germans.

5. His dē rēbus Caesar certior factus et infirmitātem Gallōrum veritus, quod sunt in cōsiliis capiendis mōbilēs et novis plērumque rēbus student, nihil his committendum existimāvit. Est enim hōc Gallicae cōsuētūdinis uti et viātōrēs etiam invitōs¹ cōsistere cōgant, et quid quisque eōrum dē quāque rē audierit aut cōgnōverit quaerant; et mercātōrēs in oppidis volgus circumsistat, quibusque ex regiōnibus veniant quāsque ibi rēs cōgnōverint prōnūntiāre cōgat. His rēbus atque auditiōnibus permōti dē summis saepe rēbus cōsilia ineunt, quōrum eōs in vestigiō paenitēre 15 necesse est, cum incertis rūmōribus serviant et plērique ad voluntātem eōrum ficta respondeant.

He Resolves to Make War on the Germans.

6. Quā cōsuētūdine cōgnitā Caesar, nē graviōri bellō occurreret, mātūrius quam cōsuērat ad exercitum proficiscitur. Eō cum vēnisset, ea quae fore suspicātus erat facta 20 cōgnōvit: missās lēgatiōnēs ab nōn nullis civitatibus ad Germānōs invitātōsque eōs uti ab Rhēnō discēderent, omnia quae [que] postulāssent ab sē fore parāta. Quā spē adducti Germāni lātius iam vagābantur et in finis Eburōnum et Cōndrūsōrum, quī sunt Trēverōrum clientēs, pervēnerant. 25 Prīncipibus Galliae ēvocātis² Caesar ea quae cōgnōverat dissimulanda sibi existimāvit, eōrumque animis permulsis et cōfirmātis equitātūque imperātō bellum cum Germānis gerere cōstituit.

Cf. ¹ invitō, p. 12, l. 9. — ² ēvocātis, 88, 28.

They Send him a Defiant Message.

7. Rē frūmentāriā comparātā equitibusque dēlectis, iter in ea loca facere coepit quibus in locis esse Germānōs audiēbat. Ā quibus cum paucōrum diērum iter abesset, lēgātī ab eis vērunt, quōrum haec fuit ōrātiō : ‘Germānōs neque
5 priōrēs populō Rōmānō bellum inferre neque tamen recūsāre, sī lacessantur,¹ quin armīs contendant, quod Germānōrum cōnsuētūdō [haec] sit ā māiōribus trādita, quicumque bellum inferant, resistere neque dēprecārī. Haec tamen dicere, vēnisse invitōs, ēiectōs domō ; sī suam grātiā Rōmāni ve-
10 lint, posse eis ūtilis esse amicōs ; vel sibi agrōs attribuant vel patiantur eōs tenēre quōs armīs possederint : sēsē ūnis Suēvis concēdere, quibus nē dii quidem immortalēs parēs esse possint ; reliquum quidem in terris esse nēminem quem nōn superāre possint.’

He Orders them to Withdraw from Gaul.

15 8. Ad haec Caesar quae vīsum² est respondit ; sed exitus fuit ōrātiōnis : ‘Sibi nūllam cum hīs amicitiam esse posse, sī in Galliā remanērent ; neque vērū esse quī suōs finīs tuērī nōn potuerint aliēnōs occupāre ; neque ūllōs in Galliā vacāre agrōs quī darī tantae praesertim multītūdini sine
20 iniūriā possint ; sed licēre, sī velint, in Ubiōrum finibus considere, quōrum sint lēgātī apud sē et dē Suēvōrum iniūriis querantur et ā sē auxilium petant ; hōc sē Ubiis imperātūrum.’

They Delay.

9. Lēgātī haec sē ad suōs relātūrōs dixērunt et rē dēlibe-
25 rātā post diem tertium ad Caesarem reversūrōs ; intereā nē propius sē castra movēret petiērunt. Nē id quidem Caesar ab sē impetrārī posse dixit. Cōgnōverat enim māgnam partem equitātūs ab eis aliquot diēbus ante praedandī frūmen-

Cf. ¹ lacesseret, p. 31, l. 19. — ² vidēbantur, 63, 14.

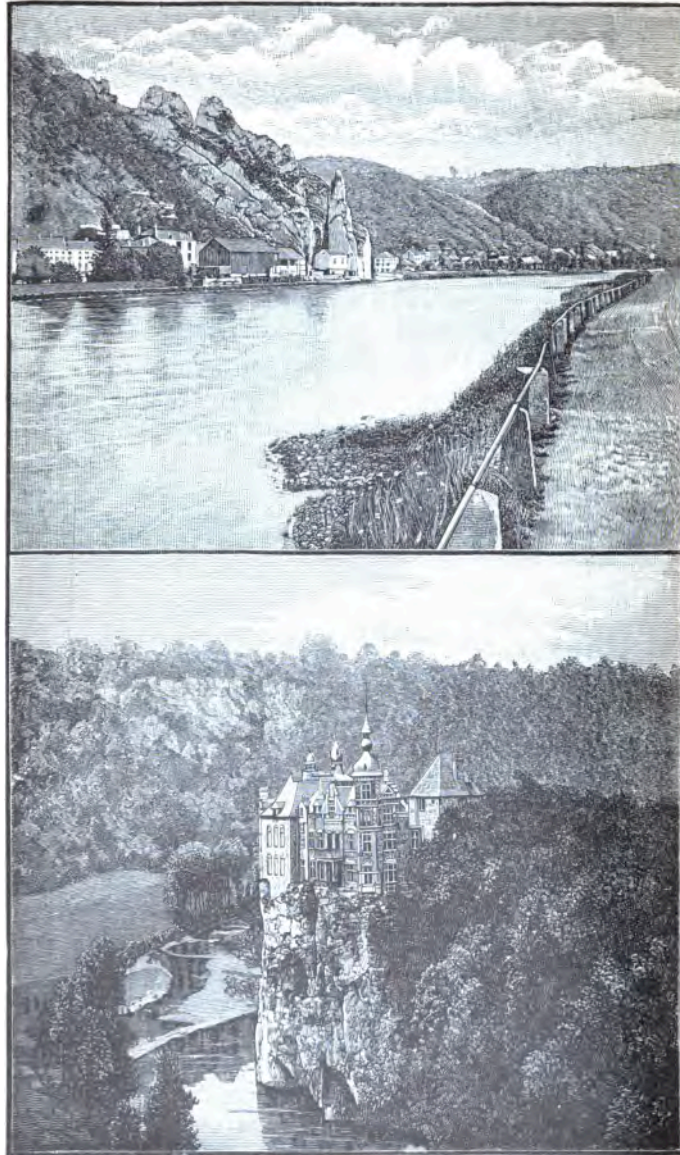

FIG. 58.—SCENERY ON THE MEUSE.

tandique causā ad Ambivaritōs trāns Mosam missam ; hōs expectārī equitēs atque eius rei causā moram interpōnī arbitrābātur.

The Meuse and the Rhine Described.

10. Mosa prōfluit ex monte Vosegō, quī est in finibus Lingonum, et parte quādam ex Rhēnō receptā quae appel- 5
lātur Vacalus, insulam efficit Batavōrum [in Oceanum in-
fluit] neque longius inde milibus passuum LXXX in Oceanum
influit. Rhēnus autem oritur ex Lepontiis, quī Alpīs inco-
lunt, et longō spatiō per finis Nantuātium, Helvētiōrum,
Sēquanōrum, Mediomatricum, Tribocōrum, Trēverōrum citā- 10
tus fertur ; et ubi Oceanō adpropinquāvit, in plūris dēfluit
partis multis ingentibusque¹ insulis effectis, quārum pars
māgnā ā feris barbarisque nātiōibus incolitur, — ex quibus
sunt quī piscibus atque ōvis avium vivere existimantur, —
multisque capitibus in Oceanum influit. 15

Cæsar Advances. More Parleying to Gain Time.

11. Caesar cum ab hoste nōn amplius passuum XII mili-
bus abesset, ut erat cōstitutum, ad eum lēgātī revertuntur ;
quī in itinere congressī māgnopere nē longius prōgrederētur
ōrābant. Cum id nōn impetrāssent, petēbant uti ad eōs
equitēs quī agmen antecessissent² praemitteret, eōsque pūgnā 20
prohibēret, sibi ut potestātem faceret in Ubiōs lēgātōs
mittendī ; quōrum sī principēs ac senātus sibi iūre iūrandō
fidem fēcisset, eā condiciōne quae ā Caesare ferrētur sē ūsū-
rōs ostendēbant ; ad hās rēs cōficiendās sibi tridui spatium
daret. Haec omnia Caesar eōdem illō pertinēre arbitrābā- 25
tur, ut tridui morā interpositā equitēs eōrum quī abessent
reverterentur ; tamen sēsē nōn longiūs milibus passuum IIII
aquātiōnis causā prōcessūrum eō diē dixit ; hūc posterō diē
quam frequentissimī convenirent, ut dē eōrum postulātis
cōgnōsceret. Interim ad praefectōs³ quī cum omnī equitātū 30

Cf. ¹ ingentī, p. 33, l. 21. — ² antecēdunt, 78, 22. — ³ praefectōs, 92, 6.

antecesserant mittit qui nuntiarent ne hostis proelio lacerarent; et, si ipsi lacerarentur, sustinerent quoad ipse cum exercitu propius accessisset.

The German Cavalry Treacherously Attack and Rout the Roman.

12. At hostes, ubi primum nostris equites conspexerunt, quorum erat v milium numerus, cum ipsi non amplius dccc equites haberent, quod ei qui frumentandi causa ierant trans Mosam nondum redierant, nihil timentibus nostris, quod legati eorum paulo ante a Caesare discesserant atque is dies indutiis erat ab his petitus, impetu facto
 10 celeriter nostris perturbaverunt; rursus his resistentibus, consuetudine sua ad pedes desilierunt,¹ subfossisque equis compluribusque nostris deiectis, reliquos in fugam coniecerunt atque ita perterritos egerunt ut non prius fugam desisterent quam in conspectum agminis nostri venissent.

Gallant Conduct and Death of the Brothers Piso.

15 In eo proelio ex equitibus nostris interficiuntur IIII et LXX; in his vir fortissimus, Pison Aquitanus, amplissimo genere natus, cuius avus in civitate sua regnum obtinuerat amicus ab senatu nostro appellatus. Hic cum fratri intercluso ab hostibus auxilium ferret, illum ex periculo eripuit,
 20 ipse equo vulnerato deiectus quoad potuit fortissime restitit; cum circumventus multis vulneribus acceptis cecidisset, atque id frater, qui iam proelio excesserat, procul animadvertisset, incitato equo se hostibus obtulit atque interfectus est.

Envoys Come to Caesar, Whom he Detains. Vigorous Action Demanded.

25 13. Hoc facto proelio Caesar neque iam sibi legatos audiendos neque condiciones accipiendas arbitrabatur ab eis qui per dolum atque insidias petita pace ultrò bellum

Cf. ¹ desiliunt, p. 95, l. 15.

intulissent: expectāre vērō, dum hostium cōpiae augērentur¹ equitatusque reverterētur, summae dēmentiae esse iūdicābat; et cōgnitā Gallōrum infirmitāte quantum iam apud eōs hostēs unō proeliō auctōritātis essent cōsecūti sentiēbat; quibus ad cōsilia capiēda nihil spati dandum 5 existimābat. His cōstitutis rēbus et cōsiliō cum lēgātis et quaestōre comunicātō, nē quem diem pūgnae praetermitteret, opportunissima rēs accidit, quod postridiē eius diēi māne eādem et perfidiā et simulatiōne ūsi Germāni frequentēs, omnibus principibus māiōribusque nātū adhibi- 10 tis, ad eum in castra vēnērunt: simul, ut dicēbātur, pūrgandi² sui causā, quod (contrā atque esset dictum et ipsi petissent) proelium pridē commisissent; simul ut, si quid possent, dē indūtiis fallendō³ impetrārent. Quōs sibi Caesar oblātōs gāvīsus illōs retinēri iussit; ipse omnis 15 cōpiās castris ēdūxit equitātumque, quod recentī proeliō perterritum esse existimābat, agmen subsequi iussit.

Caesar Surprises the German Camp.

14. Aciē triplici institūtā et celeriter VIII milium itinere cōfectō, prius ad hostium castra pervēnit quam quid agerētur Germāni sentire possent. Quī omnibus rēbus 20 subitō perterriti et celeritāte adventūs nostrī et discessū suōrum, neque cōsili habendī neque arma capiendī spatiō datō perturbantur, cōpiāsne adversus hostem dūcere an castra dēfendere an fugā salūtem petere praestāret.⁴ Quōrum timor cum fremitū et concursū significārētur, militēs 25 nostrī pristini diēi perfidiā incitāti in castra inrūpērunt. Quō locō quī celeriter arma capere potuerunt paulisper nostris restitērunt atque inter carrōs impedimentaue proelium commiserunt; at reliqua multitudō puerōrum mulierumque — nam cum omnibus suis domō excesserant 30

Cf. ¹ augēri, p. 90, l. 22. — ² pūrgāti, 25, 6. — ³ fefellisse, 56, 14. — ⁴ praestāre, 71, 14.

Rhēnumque trānsierant—passim fugere coepit; ad quōs cōnsectandōs Caesar equitātum misit.

The Germans are Defeated and Flee; Many are Slain or Perish in the River.

15. Germānī post tergum¹ clāmōre auditō cum suōs interfici vidērent, armīs abiectīs signisque militāribus relictis sē
5 ex castrīs ēiēcērunt, et cum ad cōnfluentem Mosae et Rhēnī pervēnissent, reliquā fugā dēspērātā, māgnō numerō interfectō, reliquī sē in flūmen praecipitāvērunt; atque ibi timōre, lassitūdine,² vī flūminis oppressī periērunt. Nostrī ad ūnum omnēs incolumēs perpaucis volnerātis ex tantī
10 belli timōre, cum hostium numerus capitum ccccxxx milium fuisset, sē in castra recēpērunt. Caesar eis quōs in castris retinuerat discēdendī potestātem fēcit. Illi supplicia cruciātūsque Gallōrum veritī, quōrum agrōs vexāverant, remanēre sē apud eum velle dixērunt. Hīs Caesar libertātem
15 concessit.

Cæsar's Reasons for Crossing the Rhine and for Building a Bridge.

16. Germānicō bellō cōnfectō multis dē causīs Caesar statuit sibi Rhēnum esse trānseundum: quārum illa fuit iūstissima, quod, cum vidēret Germānōs tam facile impelli³ ut in Galliam venīrent, suis quoque rēbus eōs timēre voluit,
20 cum intellegerent et posse et audēre populī Rōmānī exercitum Rhēnum trānsire. Accessit etiam quod illa pars equitātūs Usipetum et Tencterōrum, quam suprā commemorāvī praedandī frūmentandique causā Mosam trānsisse, neque proeliō interfuisse, post fugam suōrum sē trāns Rhēnum in
25 finis Sugambrōrum recēperat sēque cum eis coniūnixerat. Ad quōs cum Caesar nūntiōs mīsisset quī postulārent eōs quī sibi Galliaeque bellum intulissent sibi dēderent, responderunt: 'Populī Rōmānī imperium Rhēnum finire; sī sē

Cf. ¹ *terga*, p. 89, l. 10. — ² *lassitūdine*, 64, 24. — ³ *impulsōs*, 59, 4.

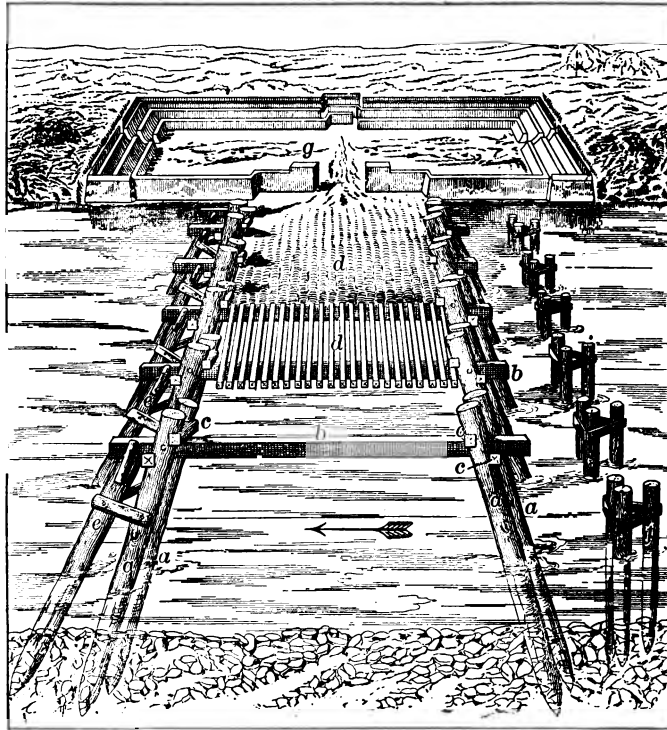

FIG. 59. — PONS A CAESARE IN RHENO FACTUS.

aa, tigna bina sesquipedalia; *bb*, traves bipedales; *cc*, fibulae;
dd, directa materia longuriis cratibusque constrata;
ee, sublicae ad inferiorem partem fluminis pro ariete oblique actae;
ff, sublicae supra pontem immissae;
g, castellum ad caput pontis positum.

invitō Germānōs in Galliam trānsire nōn aequum existi-
 māret, cūr suī quicquam esse imperī aut potestātis trāns
 Rhēnum postulāret?’ Ubiū autem, qui ūnī ex Trānsrhē-
 nānis ad Caesarem lēgātōs miserant, amicitiam fēcerant,
 obsidēs dederant, māgnopere orābant ut sibi auxilium 5
 ferret, quod graviter ab Suēvis premerentur; vel, sī id
 facere occupātiōnibus rei pūblīcae prohibērētur, exercitum
 modo Rhēnum trānsportāret; id sibi *ad* auxilium spemque
 reliquī temporis satis futūrum. Tantum esse nōmen atque
 opīniōnem eius exercitūs Ariovistō pulsō et hōc novissimō 10
 proeliō factō etiam ad ultimās ¹ Germānōrum nātiōnēs, utī
 opīniōne et amicitīā populī Rōmānī tūti esse possent.
 Nāvium māgnam cōpiam ad trānsportandum exercitum
 pollicēbantur.

Description of the Bridge.

17. Caesar his dē causis quās commemorāvī Rhēnum 15
 trānsire dēcrēverat; sed nāvibus trānsire neque satis tūtum
 esse arbitrabātur, neque suae neque populī Rōmānī digni-
 tātis esse statuēbat. Itaque, etsi summa difficultās faciendi
 pontis prōpōnēbātur propter lātitudinem, rapiditātem, alti-
 tudinemque flūminis, tamen id sibi contendendum aut 20
 aliter nōn trādūcendum exercitum existimābat. Ratiōnem
 pontis hanc instituit. Tigna bina sēsquipedālia paulum ab
 imō praeacūta, dimēnsa² ad altitudinem flūminis, inter-
 vāllō pedum duōrum inter sē iungēbat. Haec cum māchi-
 nātiōnibus immissa in flūmen dēfixerat fistūcisque adēgerat, 25
 — nōn sublicae modō dērēctē ad perpendiculum, sed prōnē
 ac fastigātē, ut secundum nātūram flūminis prōcumberent,
 — eis item contrāria duō ad eundem modum iūncta inter-
 vāllō pedum quadrāgēnum ab inferiōre parte contrā vim
 atque impetum flūminis conversa statuēbat. Haec utraque 30
 insuper bipedalibus trabibus³ immissis, quantum eōrum

Cf. ¹ *ultima*, p. 92, l. 28. — ² *dimēnsō*, 62, 18. — ³ *trabibus*, 83, 5.

tignōrum iūctūra distābat, binis utrimque fibulis ab extrēmā parte distinēbantur;¹ quibus disclūsīs atque in contrāriam partem revinctis, tanta erat operis firmitūdō atque ea rērum nātūra ut, quō māior vīs aquae sē incitāvisset, hōc artius inligāta tenērentur. Haec dērēctā māteriā² iniectā contexēbantur ac longuriis crātibusque cōnsternēbantur; ac nihilō sēcūs publica et ad inferiōrem partem flūminis obliquē agēbantur, quae prō ariete subiectae et cum omni opere coniūctae vim flūminis exciperent; et
 10 aliae item suprā pontem mediocri³ spatiō, ut, si arborum trunci sive nāvēs dēficiendī operis essent ā barbaris immissae, his dēfēsōribus eārum rērum vīs minuerētur, neu ponti nocērent.⁴

Caesar Enters Germany.

18. Diēbus x quibus māteria coepta erat comportāri
 15 omni opere effectō exercitus trādūcitur. Caesar ad utramque partem pontis firmō praesidiō relictō in finis Sugambōrum contendit. Interim ā complūribus civitatibus ad eum lēgātī veniunt; quibus pācem atque amicitiam petentibus liberāliter respondet obsidēsque ad sē addūcī iubet.
 20 At Sugambri ex eō tempore quō pōns institui coeptus est fugā comparātā, hortantibus eis quōs ex Tencteris atque Usipetibus apud sē habēbant, finibus suis excesserant suaque omnia exportāverant sēque in sōlitudinem ac silvās abdiderant.

He Learns that the Suevi are Preparing to Resist him, and after Eighteen Days Returns to Gaul.

25 19. Caesar paucōs diēs in eōrum finibus morātus, omnibus vicis aedificiisque incēnsis frūmentisque succisīs, sē in finis Ubiōrum recēpit; atque his auxilium suum pollicitus, si ab Suēvis premerentur, haec ab eis cōgnōvit: ‘Suēvōs,

Cf. ¹ *distinendam*, p. 82, l. 7. — ² *māteriam*, 93, 19. — ³ *mediocrem*, 88, 23. — ⁴ *nocēre*, 83, 16.

posteaquam per exploratōres pontem fieri comperissent, mōre suō conciliō habitō nūtiōs in omnis partis dimisisse,¹ uti dē oppidis dēmigrārent, liberōs, uxōrēs, suaque omnia in silvis dēpōnerent, atque omnēs qui arma ferre possent ūnum in locum convenirent; hunc esse dēlectum medium 5 ferē regiōnum eārum quās Suēvi obtinērent; hīc Rōmānōrum adventum exspectāre, atque ibi dēcertāre cōstituisse.’

Quod ubi Caesar comperit, omnibus eis rēbus cōfectis quārum rērum causā trādūcere exercitum cōstituerat, ut Germānis metum iniceret,² ut Sugambrōs ulciscerētur, ut 10 Ubiōs obsidiōne liberāret, diēbus omninō xviii trāns Rhēnum cōsumptis, satis et ad laudem et ad ūtilitatem prōfectum arbitrātus, sē in Galliam recēpit pontemque rescidit.³

Caesar Determines to Invade Britain.

20. Exiguā parte aestātis reliquā Caesar, etsi in his locis 15 (quod omnis Gallia ad septentrionēs vergit) mātūrae sunt hiemēs, tamen in Britanniam proficisci contendit: quod omnibus ferē Gallicis bellis hostibus nostris inde subministrāta⁴ auxilia intellegēbat; et, si tempus [anni] ad bellum gerendum dēficeret, tamen māgnō sibi ūsui fore arbitrā- 20 bātur, si modo insulam adisset, genus hominum perspexisset, loca, portūs, aditūs cōgnōvisset; quae omnia ferē Gallis erant incōgnita. Neque enim temerē praeter mercātōrēs illō adit quisquam, neque eis ipsis quicquam praeter ōram maritimam atque eās regiōnēs quae sunt contrā Gal- 25 liās nōtum est. Itaque vocātis ad sē undique mercātōribus, neque quanta esset insulae māgnitūdō, neque quae aut quantae nātiōnēs incolerent, neque quem ūsum belli haberent aut quibus institūtis ūterentur, neque qui essent ad māiōrem nāvium multitudinem idōnei portūs reperire poterat. 30

Cf. ¹ dīmittere, p. 90, l. 8. — ² iniectum, 41, 21. — ³ rescindī, 6, 20. — ⁴ subministrandis, 91, 14.

He Sends Volusenus on a Reconnoissance, then Commius.

21. Ad haec cōgnōscenda, priusquam periculum faceret, idōneum esse arbitrātus, C. Volusēnum cum nāvi longā praemittit. Huic mandat ut explorātis omnibus rēbus ad sē quam primum revertātur. Ipse cum omnibus cōpiis in
 5 Morinōs proficiscitur, quod inde erat brevissimus in Britanniam trāiectus. Hūc nāvis undique ex finitimis regiōnibus, et quam superiōre aestāte ad Veneticum bellum fēcerat classem, iubet convenire. Interim cōsiliō eius cōgnitō et per mercātōrēs perlātō¹ ad Britannōs, ā complūribus in-
 10 sulae civitātibus ad eum lēgātī veniunt quī polliceantur obsidēs dare atque imperiō populi Rōmāni obtemperāre. Quibus auditis liberāliter pollicitus hortātusque ut in eā sententiā permanērent, eōs domum remittit; et cum eis unā Commium, quem ipse Atrebātibus superātis rēgem ibi cōn-
 15 stituerat, cuius et virtūtem et cōsiliū probābat et quem sibi fidēlem esse arbitrābātur cuiusque auctōritās in his regiōnibus māgnī habēbātur, mittit. Huic imperat quās possit adeat civitātis, hortēturque ut populi Rōmāni fidem sequantur sēque celeriter eō ventūrum nūntiet. Volu-
 20 sēnus perspectis regiōnibus quantum eī facultātis dari potuit, quī nāvi ēgredi ac sē barbaris committere nōn audēret, quintō diē ad Caesarem revertitur quaeque ibi perspēxisset renūntiat.

The Morini Submit. A Fleet is Prepared.

22. Dum in his locis Caesar nāvium parandārum causā
 25 morātur, ex māgnā parte Morinōrum ad eum lēgātī vērē-
 runt quī sē dē superiōris temporis cōsiliō excūsārent, quod hominēs barbarī et nostrae cōnsuetūdinis imperiti² bellum populō Rōmānō fēcissent, sēque ea quae imperāsset fac-
 tūrōs pollicērentur. Hōc sibi Caesar satis opportunē acci-

Cf. ¹ perlāta, p. 73, l. 4. — ² imperitum, 40, 9.

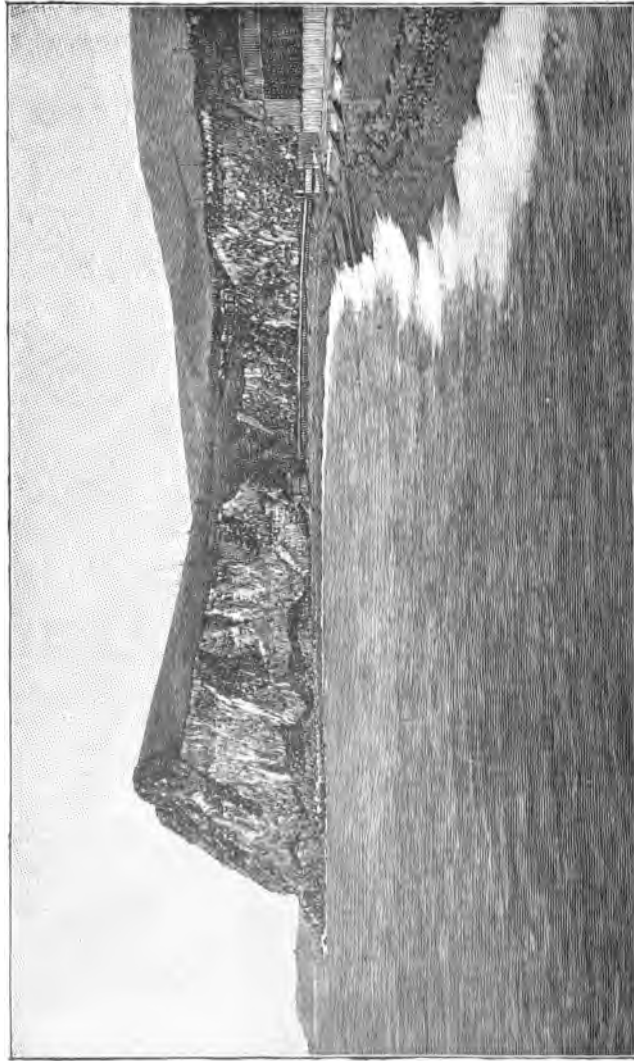

FIG. 60. — CLIFFS OF DOVER.

disse arbitrātus, quod neque post tergum hostem relinquere volēbat neque belli gerendī propter anni tempus facultātem habēbat neque hās tantulārū rērum occupatiōnēs¹ Britanniae antepōnendās iūdicābat, māgnū eis numerum obsidum imperat. Quibus adductis eōs in fidem recipit. 3 Nāvibus circiter LXXX onerāriis coāctis [contrāctisque], quot satis esse ad duās trāsportandās legiōnēs existimābat, quod praetereā nāvium longārū habēbat quaestōrī, lēgātis praefectisque distribuit. Hūc accēdēbant XVIII onerāriae nāvēs, quae ex eō locō ā milibus passuum VIII ventō tenē- 10 bantur quō minus in eundem portum venire possent; hās equitibus distribuit. Reliquum exercitum Titūriō Sabinō et Aurunculēiō Cottae lēgātis in Menapiōs atque in eōs pāgōs Morinōrum ā quibus ad eum lēgātī nōn vēnerant dūcendum dedit; Sulpicium Rūfum lēgātum cum eō prae- 15 sidiō quod satis esse arbitrābātur portum tenēre iussit.

The Fleet Crosses the Channel, Finds Difficulty in Landing, and Comes to Anchor.

23. His cōstitūtis rēbus nactus² idōneam ad nāvigan- dum tempestātem tertiā ferē vigiliā solvit, equitēsque in ulteriōrem portum prōgredi et nāvis cōscendere et sē sequi iussit. Ā quibus cum paulō tardius esset admini- 20 strātum, ipse hōrā diēi circiter quartā cum primis nāvibus Britanniam attigit atque ibi in omnibus collibus expositās hostium cōpiās armātās cōspexit. Cūius loci haec erat nātūra atque ita montibus angustē mare continēbātur uti ex locis superiōribus in litus tēlum adigī³ posset. Hunc ad 25 ēgrediendum nēquāquam idōneum locum arbitrātus, dum reliquae nāvēs eō convenirent ad hōram nōnam in ancoris exspectāvit. Interim lēgātis tribūnisque militum convocātis et quae ex Volusēnō cōgnōvisset et quae fieri vellet

Cf. ¹ occupatiōnibus, p. 103, l. 7. — ² nactus, 48, 5. — ³ adigēbātur, 84, 1.

ostendit, monuitque, ut rei militaris ratio, maximē ut maritimae rēs postularent (ut quae celerem atque instabilem mōtum habērent), ad nūtum¹ et ad tempus omnēs rēs ab eis administrarentur. His dimissis et ventum et aestum
 5 ūnō tempore nactus secundum, datō signō et sublātis ancoris, circiter milia passuum VII ab eō locō prōgressus, apertō ac plānō litore nāvis cōstituit.

The Britons Resist the Landing of the Romans.

24. At barbari cōsiliō Rōmānōrum cōgnitō, praemissō equitātū et essedāriis, quō plērumque genere in proeliis ūtī
 10 cōnsuērunt, reliquis cōpiis subsecūtī nostrōs nāvibus ēgredi prohibēbant. Erat ob hās causās summa difficultās quod nāvēs propter māgnitudinem nisi in altō cōstitui nōn poterant; militibus autem, ignōtis locis, impeditis manibus, māgnō et gravī onere armōrum oppressis, simul et dē nāvibus
 15 dēsiliendum et in fluctibus cōsistendum et cum hostibus erat pūgnandum; cum illi aut ex aridō aut paulum in aquam prōgressi omnibus membris expeditis, nōtissimis locis, audācter tēla conicerent et equōs insuēfactōs incitarent. Quibus rēbus nostrī perterriti atque hūius omninō
 20 generis pūgnae imperitī nōn eādē alacritāte ac studiō quō in pedestribus ūtī proeliis cōnsuērant nitēbantur.

Cæsar Manceuvres for an Advantage. Valor of a Roman Centurion.

25. Quod ubi Cæsar animadvertit, nāvis longās, quārum et speciēs² erat barbaris inūsitiōrior et mōtus ad ūsum expeditior, paulum removēri ab onerāriis nāvibus et rēmīs³
 25 incitārī et ad latus apertum hostium cōstitui, atque inde fundis, sagittis, tormentis hostis prōpelli ac submovēri iussit; quae rēs māgnō ūsui nostris fuit. Nam et nāvium figurā et rēmōrum mōtū et inūsitiōriorē genere tormentōrum permōtī barbari cōstitērunt ac paulum etiam pedem ret-

Cf. ¹ ad nūtum, p. 28, l. 26. — ² speciēs, 71, 4. — ³ rēmōrum, 83, 13.

tulērunt. Atque nostris militibus cunctantibus,¹ maximē propter altitudinem maris, qui x legiōnis aquilam ferēbat obtestātus deōs ut ea rēs legiōni fēliciter ēveniret, “Dēsilite,” inquit, “commilitōnēs, nisi vōltis aquilam hostibus prōdere;

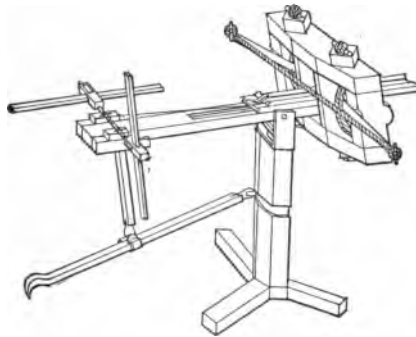

FIG. 61. — CATAPULTA.

ego certē meum rei pūblicae atque imperātōri officium praes- 5
titerō.” Hōc cum vōce māgnā dixisset, sē ex nāvī prōiēcit
atque in hostis aquilam ferre coepit. Tum nostrī cohortātī
inter sē nē tantum dēdecus admitterētur, ūniversī ex nāvī
dēsiluērunt. Hōs item ex proximis [prīmīs] nāvibus cum
cōspexissent, subsecūtī hostibus adpropinquāvērunt. 10

*The Romans Effect a Landing, but, Having no Cavalry, Cannot Pursue
the Fleeing Britons.*

26. Pūgnātum est ab utrisque ācritē. Nostrī tamen,
quod neque ōrdinēs servāre neque firmiter insistere neque
signa subsequī poterant, atque alius aliā ex nāvī quibuscum-
que signis occurrerat sē adgregābat, māgnopere perturbā-
bantur; hostēs vērō nōtis omnibus vadīs, ubi ex litore 15
aliquōs singulāris ex nāvī ēgredientis cōspexerant, inci-
tātis equis impeditōs adoriēbantur, plūrēs paucōs circum-

Cf. ¹ cunctandum, p. 90, l. 22.

sistēbant, alii ab latere apertō in ūniversōs tēla coniciēbant. Quod cum animadvertisset Caesar, scaphās longārum nāvium item speculātōria nāvigia militibus complēri iussit, et quōs labōrantis¹ cōspexerat hīs subsidia submittēbat. Nostrī
 5 simul in aridō cōstitērunt, suis omnibus cōsecūtis in hostis impetum fēcērunt atque eōs in fugam dedērunt; neque longius prōsequi potuērunt, quod equitēs cursum tenere atque insulam capere nōn potuerant. Hōc ūnum ad pristinam fortunam Caesari dēfuit.

Conference with British Envoys, Who Sue for Peace.

10 27. Hostēs proeliō superātī, simul atque sē ex fugā recēpērunt, statim ad Caesarem lēgātōs dē pāce misērunt; obsidēs datūrōs quaeque imperāset factūrōs esse polliciti sunt. Ūnā cum hīs lēgātis Commius Atrebās vēnit, quem suprà dēmōnstrāveram ā Caesare in Britanniam praemissum.
 15 Hunc illi ē nāvī ēgressum, cum ad eōs orātōris modō Caesaris mandata dēferret, comprehenderant atque in vincula coniēcērant: tum proeliō factō remisērunt; et in petendā pāce ēius rei culpam in multitudinem contulērunt, et propter imprudentiam ut ignōscerētur² petivērunt. Caesar questus³ quod, cum ultrō in continentem lēgātis missis pācem
 20 ab sē petissent, bellum sine causā intulissent, ignōscere imprudentiae dixit obsidēsque imperāvit; quōrum illi partem statim dedērunt, partem ex longinquiōribus locis arcescitam paucis diēbus sēsē datūrōs dixerunt. Intereā suōs re-
 25 migrāre in agrōs iussērunt, principēsque undique convenire et sē civitātisque suās Caesari commendāre coepērunt.

The Cavalry Transports Driven Back by a Storm.

28. Hīs rēbus pāce cōfirmātā, post diem quartum quam est in Britanniam ventum, nāvēs xviii dē quibus suprà

Cf. ¹ labōrantibus, p. 46, l. 26. — ² Ignōvisset, 41, 3. — ³ questum, 32, 20.

dēmōnstrātum est, quae equitēs sustulerant, ex superiōre portū lēni ventō solvērunt.¹ Quae cum adpropinquārent Britanniae et ex castris vidērentur, tanta tempestās subitō coōrta est ut nūlla eārum cursum tenēre posset; sed aliae

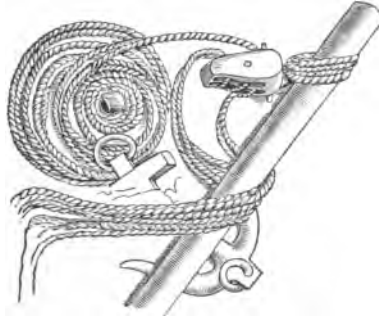

FIG. 62. — ANCHOR AND TACKLE.

eōdem unde erant profectae referrentur, aliae ad inferiōrem 5 partem insulae, quae est propius sōlis occāsum, māgnō suō cum periculō dēicerentur; quae tamen ancoris iactis cum fluctibus complērentur, necessariō adversā nocte in altum prōvectae continentem petiērunt.

The Fleet almost Wrecked by Storms and High Tides.

29. Eādem nocte accidit ut esset lūna plēna, qui diēs 10 maritimōs aestūs maximōs in Oceanō efficere cōsuēvit, nostrisque id erat incōgnitum. Ita unō tempore et longās nāvīs, [quibus Caesar exercitum trānsportandum cūrāverat] quās Caesar in aridum subdūxerat, aestus complēverat; et onerāriās, quae ad ancorās erant dēligātae, tempestās adfic- 15 tābat,² neque ūlla nostris facultās aut administrandī aut auxiliandī dabātur. Complūribus nāvibus frāctis³ reliquae

Cf. ¹ solvit, p. 107, l. 18. — ² adficiārentur, 82, 16. — ³ frāctōs, 27, 25.

cum essent — fūnibus, ancoris reliquisque armāmentis āmissis — ad nāvīgandum inūtilēs, māgna (id quod necesse erat accīdere) tōtius exercitūs perturbātiō facta est. Neque enim nāvēs erant aliae quibus reportārī possent; et omnia
 5 deērant quae ad reficiendās nāvis erant ūsui; et, quod omnibus cōnstābat hiemārī in Galliā oportēre, frūmentum in his locis in hiemem prōvisum nōn erat.

The Britons Seize the Opportunity and Plan to Renew Hostilities.

30. Quibus rēbus cōgnitis principēs Britanniae, qui post proelium ad Caesarem convēnerant, inter sē conlocūtī, cum
 10 et equitēs et nāvis et frūmentum Rōmānis deesse intellegent, et paucitātem militum ex castrōrum exiguitāte¹ cōgnōscerent, — quae hōc erant etiam angustiōra quod sine impedimentis Caesar legiōnēs trānsportāverat, — optimum factū esse dūxērunt, rebellione factā, frūmentō commeātūque
 15 nostrōs prohibēre et rem in hiemem prōducere; quod his superātis aut reditū interclūsīs nēminem postea belli inferendī causā in Britanniam trānsitūrum cōfidēbant. Itaque rūsus coniūrātiōne factā paulātīm ex castris discēdere et suōs clam ex agris dēducere coepērunt.

Cæsar Suspects their Design.

20 31. At Caesar, etsi nōndum eōrum cōnsilia cōgnōverat, tamen et ex ēventū nāvium suārum et ex eō quod obsidēs dare intermiserant, fore id quod accidit suspicābatur.² Itaque ad omnis cāsūs subsidia comparābat. Nam et frūmentum ex agris cotidiē in castra cōnferēbat et quae gra-
 25 vissimē adflictae erant nāvēs, eārum materiā atque aere ad reliquās reficiendās ūtēbatur, et quae ad eās rēs erant ūsui ex continentī comportārī iubēbat. Itaque cum summō studiō ā militibus administrārētur, XII nāvibus āmissis, reliquis ut nāvīgārī *satis* commodē posset effēcit.

Cf. ¹ *exiguitātem*, p. 90, l. 18. — ² *suspiciātus*, 97, 20.

He Takes Measures to Thwart them. They Attack a Foraging Party.

32. Dum ea geruntur, legiōne ex cōsuētūdine unā frūmentātum missā, quae appellābātur VII, neque ullā ad id tempus belli suspiciōne interpositā, — cum pars hominum in agris remaneret, pars etiam in castra ventitāret, — ei qui prō portis castrōrum in statiōne erant Caesari nūntiāverunt pulverem māiōrem quam cōsuētūdō ferret in eā parte vidēri quam in partem legiō iter fēcisset. Caesar id quod

FIG. 63. — SOLDIERS FORAGING.

erat suspicātus, aliquid novī ā barbaris initum cōnsili, cohortis quae in statiōnibus erant sēcum in eam partem proficisci, ex reliquis duās in statiōnem succēdere, reliquās armārī et cōfestim sēsē subsequi iussit. Cum paulō longius ā castris prōcessisset, suōs ab hostibus premī atque aegrē sustinere et cōfertā¹ legiōne ex omnibus partibus tēla conici animadvertit. Nam quod omni ex reliquis partibus dēmesso frūmentō pars unā erat reliqua, suspicātī

Cf. ¹ cōfertōs, p. 66, l. 7.

hostēs hūc nostrōs esse ventūrōs noctū in silvās dēlituerant; tum dispersōs dēpositis armīs in metendō occupātōs subitō adortī, paucīs interfectis reliquōs incertis ōrdinibus perturbāverant, simul equitātū atque essedis circumdederant.

Mode of Fighting with War Chariots.

5 33. Genus hōc est ex essedis pūgnæ. Primō per omnīs partis perequitant et tēla coniciunt atque ipsō terrōre equōrum et strepitū¹ rotārum ōrdinēs plērumque perturbant; et cum sē inter equitum turmās insinuāvērunt, ex essedis dēsiliunt et pedibus proeliantur. Aurigæ interim paulātim
10 ex proeliō excēdunt atque ita currūs conlocant utī, si illi ā multitudīne hostium premantur, expeditum ad suōs receptum habeant. Ita mōbilitātem equitum, stabilitātem peditem in proeliis præstant; ac tantum ūsū cotidiānō et exercitātiōne efficiunt utī in dēclivi² ac præcipitī locō
15 incitātōs equōs sustinēre et brevī moderārī ac flectere, et per tēmōnem percurrere et in iugō insistere et sē inde in currūs citissimē recipere cōsuērunt.

The Foragers Rescued. Large Numbers of Britons Assembled.

34. Quibus rēbus perturbātis nostris nōvitāte pūgnæ tempore opportunissimō Caesar auxilium tulit; namque ēius
20 adventū hostēs cōstitērunt, nostrī sē ex timōre recēpērunt. Quō factō ad lacessendum hostem et committendum proelium aliēnum³ esse tempus arbitrātus, suō sē locō continuit et brevī tempore intermissō in castra legiōnēs redūxit. Dum hæc geruntur, nostris omnibus occupātis, quī erant in agris
25 reliquī discessērunt. Secūtae sunt continuōs⁴ complūris diēs tempestātēs, quæ et nostrōs in castris continērent et hostem ā pūgnā prohibērent. Interim barbarī nūntiōs in omnis partis dimisērunt paucitātemque nostrōrum militum

Cf. ¹ strepitū, p. 56, l. 26. — ² dēclivis, 61, 9. — ³ aliēnō, 13, 6. — ⁴ continuōs, 42, 27.

suis praedicāvērunt, et quanta praedae faciendae atque in perpetuum suī liberandī facultās darētur, si Rōmānōs castris expulissent, dēmōnstrāvērunt. His rēbus celeriter magnā multitudīne peditātūs equitātūsque coactā ad castra vēnērunt.

5

They Give Battle and are Defeated.

35. Caesar, etsi idem quod superiōribus diēbus acciderat fore vidēbat, — ut, si essent hostēs pulsī, celeritate periculum effugerent, — tamen nactus equitēs circiter xxx, quōs Commius Atrebās (dē quō ante dictum est) sēcum transportāverat, legiōnēs in aciē prō castris cōstituit. 10 Commissō proeliō diūtius nostrōrum militum impetum hostēs ferrē nōn potuērunt ac terga vertērunt. Quōs tantō spatiō secūtī quantum cursū et vīribus efficere potuērunt, complūrīs ex eis occidērunt; deinde omnibus longē lātēque aedificiis incēnsis sē in castra recēpērunt.

15

Caesar Returns to Gaul.

36. Eōdem diē lēgātī ab hostibus missī ad Caesarem dē pāce vēnērunt. His Caesar numerum obsidum quem antēā imperāverat duplicāvit, eōsque in continentem addūci iussit; quod, propinquā diē aequinoctī, infirmis nāvibus hiemī nāvīgatiōnem subiciendam nōn existimābat. Ipse idōneam 20 tempestātem nactus paulō post mediam noctem nāvis solvit; quae omnēs incolumēs ad continentem pervēnērunt; sed ex eis onerāriae duae eōsdem portūs quōs reliquae capere nōn potuērunt et paulō infrā dēlātae sunt.

Attack of the Morini on Caesar's Troops.

37. Quibus ex nāvibus cum essent expositi militēs circiter 25 ccc atque in castra contenderent, Morini, quōs Caesar in Britanniam proficiscēns pācātōs reliquerat, spē praedae adducti primō nōn ita magnō suōrum numerō circumstetērunt ac, si sēsē interficī nōllent, arma pōnere iussērunt.

Cum illi orbe factō sēsē dēfenderent, celeriter ad clāmōrem hominum circiter milia VI convēnerunt. Quā rē nūntiātā Caesar omnem ex castris equitātum suis auxiliō misit. Interim nostrī milītēs impetum hostium sustinuērunt atque
 5 amplius hōris III fortissimē pūgnāvērunt, et paucis volneribus acceptis complūrēs ex his occidērunt. Postēā vērō quam equitātus noster in cōspectum vēnit, hostēs abiectis armis terga vertērunt māgnusque eōrum numerus est occisus.

The Rebellious Morini Subdued. Thanksgiving at Rome.

10 38. Caesar posterō diē T. Labiēnum lēgātum cum eis legiōnibus quās ex Britannā redūxerat in Morinōs, quī rebellīōnem fēcerant, misit. Quī cum propter siccitātis palū-
 dum quō sē reciperent nōn habērent (quō perfugiō superiōre annō erant ūsi), omnēs ferē in potestātem Labiēni pervēnē-
 15 runt. At Q. Titūrius et L. Cotta lēgātī, quī in Menapiōrum finis legiōnēs dūxerant, omnibus eōrum agris vāstātis, frū-
 mentis succisīs, aedificiis incēnsis, quod Menapii sē omnēs in dēnsissimās silvās abdiderant, sē ad Caesarem recēpē-
 runt. Caesar in Belgis omnium legiōnum hiberna cōstituit.
 20 Eō duae omninō civitatēs ex Britannā obsidēs misērunt, reliquae neglērunt. His rēbus gestis ex litteris Caesaris diērum XX supplicatiō ā senātū dēcrēta est.

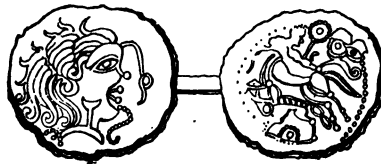

FIG. 64. — GALLIC COIN.